

TARİHTEN GÜNÜMÜZE EBELİK EĞİTİMİ VE MESLEĞİNE KISA BİR BAKIŞ
A BRIEF OVERVIEW OF MIDWIFERY EDUCATION AND PROFESSION FROM HISTORY TO TODAY

Yasemin AYDIN KARTAL¹, Tuğba AKSOY¹

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İstanbul

ÖZ

Doğum günümüze kadar insanlığın varoluşu ve devamlılığı için önemini korumuştur. Doğumda kadınların en büyük yardımcısı olan ebelerin, doğumu yönetmek ve doğum yapan kadını psikolojik olarak rahatlatmak gibi rolleri bulunmaktadır. Eski çağlarda eğitim almadan geleneksel olarak usta-çırak ilişkisi ile yürütülen ebelik, günümüzde bilimsel profesyonel bir meslek olarak yürütülmektedir. Türkiye’de ebelik eğitimi, sağlık hizmetlerinde yaşanan gelişmeler, sağlık politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu derleme, ebelik eğitimi ve mesleğinde günümüze kadar olan değişim ve gelişimini ortaya koymak amacıyla yazılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ebelik, ebelik eğitimi, profesyonellik.

GİRİŞ

Ebelik, bilim ve sanatın birleştiği, ruh ve etik değerler üzerine temellenmiş destekleyici bakım verme sanattır (1,2). Tüm kültürlerde insanlığın devamlılığı için doğuma yardım görevi ebe tarafından yürütülmüştür. Başlangıçta geleneksel tıp içinde yer alan ebelik, modern tıp alanındaki gelişmelere paralel olarak günümüzde profesyonel bir disiplin olarak sağlık meslekleri içinde ki yerini almıştır (3,4).

Ebe, doğum, yeni doğan ve çocuk bakımı uygulamalarında, bağımsız veya gerektiğinde sağlık ekibinin diğer disiplinleri ile işbirliği içinde çalışan bir üyesi olarak yer almaktadır. Ebelik girişimleri, anne ve çocuk sağlığını koruma, geliştirme, anne ve bebekteki riskli durumları belirleme, gerekli tıbbi yardımı sağlama ve acil müdahaleyi kapsamaktadır. Ebe aynı zamanda aile ve toplum sağlığının korunması, geliştirilmesinde aktif roller alır. Ebeler, hastanelerde, birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında toplum ve aile sağlığı merkezlerinde görev alabilir veya serbest ebelik yapabilirler (5).

Ebeliğin meslekleşme süreci Türkiye’de 1842 yılında ilk defa “Ebelik Eğitimi Programı” adı altında formal eğitimle başlamış, 1997-98 yılında lisans programları açıl-

ABSTRACT

From past to present, birth has been important for the existence and continuation of humanity. Midwives, who are the biggest helpers of women in child birth, have roles such as managing the birth and relieving the woman giving birth psychologically. Midwifery, which was traditionally carried out with a master-apprentice relationship without training in ancient times, is a scientifically based professional vocation group today. Midwifery education in Turkey, developments in health care has been shaped within the framework of health policies. This review is written in order to reveal the change and development of midwifery education and profession from history to today.

Keywords: Midwifery, midwifery education, professionalism.

mış ve lisansüstü programların açılması ile hız kazanmıştır (6). Bu derleme ile ebelik mesleğinin tarihten günümüze profesyonelleşme sürecinin incelenmesi ile Ülkemizde Ebelik tarihine bir referans oluşturacaktır.

Eski Çağlarda Ebelik

Tarihin ilk döneminde ebelik mesleği hakkında yazılı belge bulunmasa da, resimler, aletler ve kemik kalıntılarında bazı bilgilere rastlanmaktadır. M.Ö. 5000 yıllarına ait hiyerogliflerde çömelmiş kınan kadınlar ve onlara yardım eden ebe figürleri olduğu görülmüştür. Batı dillerinde “Midwife” olarak adlandırılan ebe kelimesi eski Sakson dilinden gelmektedir ve “doğrudan bir kadının birlikte olan kadın” anlamına gelmektedir (7).

M.Ö. 4000 yıllarında Sümer’ler zamanında Analık ve Merhamet Tanrıçalarının doğumları yaptırdığına inanılırdı. Çin’de ebeler saygın bir statüye sahip idi. En eski monografilerde, Romalı hekim Soranus tarafından ebeler için Gynaecology adında bir kitap yazılmıştır (7). Bu kitapta ebeleri büyülere göre değil, gerçeklere uygun hareket eden, tıp literatürüne hakim, soğukkanlı, bir cerrah gibi el becerisine sahip, alet kullanan, ezberi kuvvetli, hastaya gerekli ilaçları reçete edebilen ve beslen-

Corresponding Author: Doç. Dr. Yasemin AYDIN KARTAL, ORCID: 0000-0001-7464-945X, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İstanbul
E-mail: yasemin.aydin@sbu.edu.tr
Tuğba AKSOY, tugbaaksoy2807@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6946-2049

me tavsiyeleri verebilen kişiler olarak tanımlanmıştır (8). Ayrıca Romalılarda, ebelerin okur-yazar olmaları zorunlu tutulmuştur.

Eski Mısır'da doğumu sadece ebelerin yaptırdığı, ancak doğum sırasında riskli bir durum gelişirse hekimlerin çağrıldığı, hekimlerin ebeler eşliğinde sezaryen gibi cerrahi müdahaleler yaptığı bilinmektedir (9). Sümer'ler ve Mısır 'da doğum yapan kadına yalnızca tecrübeli kadınların yardımcı olduğu ve doğuma yardımın kadına özgü bir eylem olduğu benimsenmiştir. Doğuma yardım önceleri şarkı ve ilahi okuyarak gebeyi cesaretlendirme ve rahatlatmayı kapsar iken daha sonra ebelik gelişerek ve değişerek bilimsel bir disipline dönüşmüştür.

Türk Kültüründe Ebelik

Doğum bir anlamda diriliştir. Hal böyle olunca Türk kültüründe doğumla başlayan süreç önemlidir (10). Türklerin kültüründe ve her devrinde ebelik yer almaktadır. Doğuma yardım eden ve destekleyen ebeler Türk kültüründe çok saygı görmüş ve iyi şartlarda yaşamış bir meslek grubudur. Orta Asya Türklerinde doğum önemli fenomen olarak görülmüş ve kadınlar güvendikleri ebe kadınlar tarafından doğurtulmuştur. Doğum yaptıran ebeler tanrıça gibi görülürdü. Nitekim eski Türk inancında Umay Ana; doğum yapan kadını koruyucu ve üstün özellikleri olduğuna inanılan kutsal bir varlığı (11).

Türk kültüründe ebenin; doğum işini yaptıran kadın, uluğ kadın, abla, büyükanne, saygıdeğer kadın olarak nitelendiği görülmektedir. Orta Asya da, doğumla ilgili törenlerde çok önemli rolü olan ebeler, gebeler, bebekler ve çocuklar için çeşitli tılsımlar yapmaktaydı (12). Tarihler boyunca doğuma yardımcı olmak için çeşitli tılsım, büyü ve dualar yapılmış ve kadın tanrıçalardan yardım beklenmiştir. Kadınlar kolay doğum yapmak için 19. yüzyıla kadar çeşitli tılsım, muska, büyü ve kıymetli taşlar kullanmışlardır. Doğum için kullanılan taşlar arasında, "Aetie" diye adlandırılan ve kartal yuvalarında bulunan kartal taşı, safir, kehribar, akik, zümrüt, mercan ve inci yer almıştır (13).

Tahtacı Türkmenlerinin geleneğinde, doğum esnasında ebe, "Benim elim değil Fatma Ana'nın eli" diyerek doğuma başlar ve doğum yapacak kadının karnını eliyle ovup doğumu kolaylaştırmaya çalışırdı (14). Anadolu'da doğumu kolaylaştırmak için "Meryem Ana Eli" diye bilinen yumak kök şeklinde bir bitki kullanılırdı. Meryemana eli otu, daha çok, kuru ve kumlu yerlerde yetişen, yumak görünümünde olan ve kalın dalları içe doğru yay gibi kıvrılmış bir bitkidir. Pek çok kültürde, bu kurumuş bu bitki suya koyulduğunda tekrar canlanıp açılması nedeniyle kutsal olarak kabul edilmektedir (15). Bu bitkinin su içerisinde açılırken uterus kasılmalarına yardımcı olarak doğum kanalının açılacağına ve doğumu kolaylaştıracağına inanılırdı (16,17). Ayrıca, Türk kültüründe doğumu kolaylaştırmak için çeşitli pozisyonlar da doğum (oturarak, diz çökerek, yatarak, asılarak) yaptırıldığı görülmektedir. Örneğin, Sivas'ta gebe ebenin kucağına oturur, gebenin kulağına tekbir okunur, önlerinde içi kumla dolu bir leğen bulunur, Yörüklerde gebe kadın yere konulan bir leğene oturtularak, Adana'da ısıtılmış tencerenin ağzı yere gelecek şekilde yerleştirilir ve gebe bu tencerenin üzerine oturtularak ve Bayburt'ta gebe iplere elleriyle asılarak doğum yaptırılırdı (1).

Osmanlı Döneminde Ebelik

Ebelik, anneden kıza geçen, deneyime dayanan iş olarak başlamış, 19. yy'da ise usta-çırak yöntemi ile yetişen genç kızlar ebelik görevini yürütmüşlerdir (18,19). Osmanlı döneminde bağımsız çalışan ebeler ev ve hareme rahatlıkla girebilmiştir. Bu dönemde ebeler, Halk, Saray ve Kibar Ebeleri olarak sınıflandırılmıştır. Saray-ı Hümayun'a hizmet eden Saray ebeleri, sarayda görevli ve saltanata mensup olanların doğumlarını gerçekleştirmekte ve hareme alınan kızların, kızsızlık muayenesini de yapmaktaydı (20). Bu ebelerin konakları, cariyeye ve yardımcıları bulunur ve iyi bir hayat sürerlerdi. Kibar ebeler ise itibarlı ailelerin doğumlarını yaptırır, aileler ile yakın ilişkiler kurarlardı. Bu ebeler deneyimli ve zarif kişiler olup, hanelerinde cariyeye ve hizmetçiler olduğu bildirilmektedir (21). Köy ve kasabalarda ise doğumları, yaşlı ve tecrübeli Halk ebeleri yaptırdı. Ayrıca, halk ebeleri "Köy Ebesi", "Ev Ebesi" ve "Mahalle Ebesi" olarak da nitelendirilirdi. Tecrübelerine ve el maharetlerine güvenilen yaşlı kadınlar arasından sıcakkanlı, görgülü, yumuşak yüzlü olanlar tercih edilirdi (20). Ebelerin değeri, nezaket ve temizliğe verdikleri önem ve yetenekleri ölçüsünde artardı.

Köy ebeleri doğum yaptırdıktan sonra lohusa ve bebek bakımı konusunda yardımcı olur ve eğitim verirlerdi. Ayrıca, ebeler çocuğu olmayan kadınlara gebe kalmak için veya çocuk doğurmak istemeyen kadınlara ise korunmak için ilaç da hazırlarlardı (16).

Bu dönemde, ebelerin, gücünü ve saygınlığını temsil eden ruhsatlı asaları bulunurdu (21). Ebeler, doğumun gerçekleştiği gece geç saatlerde sokağa çıkmak zorunda kalırlardı. Gidilecek yer bazen çok uzak olabiliirdi. Eskiden İstanbul'da sur kapıları gece kapatılırdı. Ebelerin geçtiği sokaktaki karakollar, ebeleri elindeki sedefli asasından tanır ve kale kapılarını açardı. Ebelerin ihtiyacı olduğunda gereken yardımı yapar ve her türlü kolaylığı gösterirlerdi (22).

Ebeler, doğum için öreke olarak adlandırılan, dört ayaklı, üst kısmı parmaklıklıklı doğum iskemleleri kullanırdı. Sedef, kadife, fildişi ile işlenerek süslenmiş bu iskemleler, doğum için üretilirdi. Oturma yerinin önü yarımay şeklinde olurdu. Ebelerin gönderdiği iskemle evin kapısından besmele ile içeri alınırdı. Ebe, doğum yakınsa kadını iskemleye oturtur, iki kiremit parçasını kadının ayaklarının altına koyar ve doğumu gerçekleştirirdi (23).

Erkeklerin XVIII. yüzyılda doğumda rol alması ve doğumda "lavta"nın kullanılması ile birlikte hekimler bu işi üstlenmeye ve çağdaş tıp anlayışı gelişmeye başlamıştır. Lavta; zor doğumlarda çocuğu ana rahminden almaya yarayan bir alettir. Bu aleti kullanan erkeklere halk ağzında Lavta denilirdi (21).

Türkiye'de geleneksel ebeler için ilk kez 1842'de başlatılan kursları ile ebeler formal eğitim almaya başlamıştır. Geleneksel ebelerin bu kurslarda eğitilmesi ile anne ve bebek ölümlerinin azaltılacağı düşünülmüştür (24). Formal eğitimin başlaması ve doğum yardımının hastanelerde verilmeye başlanması doğumhanelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şekil 1).

Geleneksel ebelere doğum eğitimi vermek üzere 1846-1848 yılında Mekteb-i Tıbbiye'de (Tıp Okulu) iki yıl süreli ebelik kursu açılmıştır. Dr Besim Ömer Akahın kursun içeriğini ve kabul şartlarını düzenlemiştir (1,18,26). Katılım şartlarından 30 yaş altında ve ilkokul

Şekil I. Darülaceze’de inşa edilen doğumhane (25)

mezunu olmak koşulu göz önüne alındığında, Osmanlı’da geleneksel ebelerin meslek dışında bırakılması için atılmış bir adım olduğu düşünülmektedir. Besim Ömer’in öğretileri ile yeni bir ebe neslinin yetiştirilmesi Cumhuriyet döneminde verilen ilk çabalardır (21). Besim Ömer aynı zamanda ebelere asepsi-antisepsi konularında konferanslar vermiş ve kurslar düzenlemiştir (27). Osmanlı döneminde ebelerin ihtisas eksikliklerinden kaynaklandığı düşünülen, doğumlarda yaşanan zorluk ve ölümler nedeniyle İstanbul’da Mekteb-i Şahane açılmıştır. Yine İstanbul’da Mekteb-i Tıbbiye yakın ebeler için okul ve hastanenin açılışına kadar hem hastaları tedavi etmek hem de tıp öğrencisi ve ebelerin ameliyatları görmeleri için on dört yataklı bir doğumhane açılmıştır (25).

“Ebelerin ebesi” olarak anılan Besim Ömer Akalın, hayatını ebelerin eğitimine, çocuk sağlığına ve annelerin aydınlanmasına adanmış bir jinekologdur (21). Doktor Besim Ömer Akalın 1892 tarihinde Demirkapı’da bir doğumhane açmıştır, daha sonra bu viladethaneyi Kadırga’ya taşımıştır (Şekil II). 1895 yılında Ebelik okuluna öğretmen olarak atanmıştır. Besim Ömer, dönemin çağdaş kadın doğum hekimliği ve ana çocuk sağlığıyla ilgili yeni bilgilerin ve uygulamaların yerleşmesi için çalışmıştır. Anne ve çocuk sağlığıyla ilgili kitapları halkın anlayabilmesi için sade bir dille yazmıştır (27). Ayrıca, “Ebe Hanımlara Öğütlerim”, “Ebelik” ve “Doğurduktan Sonra” isimli kitapları ülkemizde Ebelik

Şekil II. Kadırga Doğumhanesi’nde bir pavyon önünde ebeler (25)

alanında yazılmış ilk kitaplardır (19).

Cumhuriyetten Günümüze Ebelik

İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi bünyesinde 1924 yılında, “Ebe Talebe Yurdu” ya da diğer adıyla “Leyli Kabile Yurdu” açılmıştır. Bu yurttan mezun olan ebeler iki yıllık mecburi hizmet ile kırsal kesimde ana-çocuk sağlığı hizmetlerinin karşılanmasında görevlendirilmiştir (24). Ülkedeki ebelik eğitiminin kalitesi ve ebe sayısını arttırmaya yönelik ilk adım, 1924 yılında İstanbul üniversitesi bağlı olarak Dr. Besim Ömer Paşa’nın yönetiminde, eğitimi iki yıl süreli Ebe Mektebi açılmıştır (24). Yine 1925 yılında anne ve çocuk sağlığı hizmetlerini geliştirilmesi ve çocuk ölüm oranlarının azaltılması amacıyla çocuk bakım ve yardım evleri kurulmuştur. Bu kurumlarda çalışacak ebelerin doğumları ücretsiz yaptırmak, doğum sonu dönemde ev ziyaretleri yapmak ve anne ve çocukların sağlık bakım ihtiyaçlarını karşılamak gibi görevleri bulunmaktaydı.

Ebe eğitimlerini yürüten numune hastanelerinde, oluşturulan sağlık programı doğrultusunda üçer aylık dönemler ile teorik ve uygulamalı eğitimler verilmiştir (24). Ayrıca, numune hastaneleri geleneksel ebelerin meslekî gelişimiyle de ilgilenmekteydi. Bu kurumlarda eğitim alan ebelerin, kötü koşullar, batıl inançlar nedeniyle meydana gelen anne ve çocuk ölüm oranlarını azaltacakları, gebelik, doğum ve çocuk bakımı gibi konularda halkın ihtiyaçlarını karşılayacakları ve topluma rehber olacakları düşünülmekteydi (24). 1928 yılında “Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun” ile ebelerin rol ve görevleri tanımlanmış, diplomasız ebelerin doğuma yardım etmeleri yasaklanmıştır (1,28).

İstanbul Üniversitesi’ne bağlı bulunan Ebelik Okulu, 1936 yılına kadar ülkemizde ki ebelik eğitimi veren tek kurumdu. Bu okuldan mezun ebeler, ülkenin ihtiyacını karşılamıyor, ebeler köylerden ziyade şehir merkezlerinde çalışmak istediği için köyler ebesiz kalıyordu. 1936 yılında yapılan düzenlemeye göre köy sağlık teşkilatı içinde köy ebelerine de yer verildi. Bu düzenleme ile ilki 1937 yılında Balıkesir’de açılan, daha sonra birçok şehirde köy ebe okulları açıldı (24).

Kırsal kesimlerde anne-çocuk sağlığını korumak ve doğurganlık hizmetleri yürütmekle görevlendirilen köy ebeleri sayısal olarak yetersiz kalınca “Köy Sağlık Kızı” programı geliştirildi. Bu program kapsamında, ilkokul mezunu yetenekli köy kızları, numune hastanelerinde bir yıl süreli teorik ve pratik eğitimle köylerde sağlık hizmeti vermeye başladılar. 1942 yılında Köy Ebe Okulu adı altında 9 aylık eğitimler ile ebe yetiştirilmiştir. Köy ebe okullarının eğitim süresi daha sonra 1,5 yıla çıkarılmıştır. Köy Enstitülerinde 1943 yılında Ebelik programları açılmıştır. Ebelik programları 1961 yılından itibaren üç yıllık eğitim yapan sağlık okullarına dönüştürülmüştür. (1,28). 1975 yılında ebe ve hemşire okulları birleştirilmiş ve “ebe-hemşire” yetiştiren okullar açılmıştır. Köy ebe okulları 1978 yılında kapatılmıştır.1978-1979 yılında “Sağlık Kolejleri”, “Sağlık Meslek Liselerine” dönüştürülmüştür (1,28). 1985-1986 eğitim-öğretim yılından itibaren Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokullarına bağlı Ebelik programlarında ön lisans düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır (1,18).

1997-1998 eğitim öğretim yılında Türkiye’de ebelikte lisans eğitimleri başlamıştır (29). Ülkemizde 2018-2019

eğitim öğretim yılı itibarıyla lisans düzeyinde ebelik eğitimi veren (28 yükseköğretim ve 37 fakülte olmak üzere) 65 ebelik bölümü bulunmaktadır (6,30). Sağlık Yüksek Okulu/Sağlık Bilimleri Fakültesi ebelik bünyesinde yer alan eğitim programları, Dünya Sağlık Örgütü'nün ebe tanımı ve ebelik eğitimi ile ilgili uluslararası standartlar göz önüne alınarak şekillendirilmiştir. Bu kapsamda, öğrencilere ebelik alanında temel bilgi ve beceri, meslek etiği, doğum öncesi, doğum, doğum sonu dönem ve yeni doğan konusunda ayrıntılı bilgi ve beceriyi kazandırmak hedeflenmiştir (31).

Ebelik bilim ve sanatının gelişmesinde önemli yere sahip olan lisansüstü eğitim programları açılmıştır. Yüksek lisans 2000 yılında, doktora programları ise 2013 yılında açılmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla 18 ebelikte yüksek lisans, 10 ebelikte doktora programı bulunmaktadır (31). Bu programlar kapsamında YÖK 2020-2021 verilerine göre, ebelik doktora programında 130, ebelik yüksek lisans programında ise 441 öğrenci öğrenim görmektedir (32). Ülkemizde, Ebelle ilgili bilimsel gelişmenin göstergesi olan çok sayıda uluslararası katılımlı Ebelle kongreleri, sempozyumları, çalıştaylar ve ulusal ebelle kongreleri düzenlenmektedir.

SONUÇ

Bu derleme yazında tarihsel süreçte Ebelle eğitimi ve mesleğin profesyonelleşmesi irdelenmiştir. Ebelle mesleği sağlık hizmetlerinde yaşanan gelişmeler, toplumun sağlık sorunlarının çözümü için planlanan politikalar çerçevesinde şekillenmiştir. Günümüzde Ebelle bilim ve sanatı etik değerler üzerine temellendirilmiş profesyonel bir meslektir. Ebelle öğrencilerine bilgi, beceri ve tutuma yönelik yeterli kazandırmak ve profesyonel gelişmelerini desteklemek için ebelle eğitiminin Uluslararası Ebelle Konfederasyonu (ICM)'in çizdiği çerçevede, Bolonyo Süreci'nde yer alan amaçlar ve hedefler kapsamında ve Yükseköğretim Kurulu'nun belirlediği kriterlerin gerçekleştirilebileceği bir içeriği kapsamalıdır. Ebelle mesleğinin güçlendirilmesi anne ve çocuk sağlığı ve toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi, dolayısıyla ülkemizde sağlık hizmetlerinin niteliğinin yükseltilmesi açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Köker AH. Doğum ve Ebelle Tarihi (1. Baskı). Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri 1997.
2. Beydilli ED. Ebelleğin Dünü ve Bugünü (1. Baskı). Alter Yayıncılık, Ankara 2007.
3. Arslan H, Karahan N, Çam Ç. Ebelleğin doğası ve doğum şekli üzerine etkisi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2008;1: 54-59.
4. WHO. Midwifery. <https://www.who.int/topics/midwifery/en/>; Erişim tarihi 10.03.2020.
5. Midwifery-The Program, 2004. <http://www.hsckblyn.edu>; Erişim tarihi: 20.01.2020.
6. Yükseköğretim Kurulu. Ebelle Programı Bulunan Tüm Üniversiteler. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=20024>; Erişim Tarihi: 10.03.2020.
7. Yükseköğretim Kurulu. Genel Kurul Kararları. <http://www.yok.gov.tr/web/guest/kurul.kararlari>. Erişim Tarihi: 10.03.2020.
8. Eren N, Uyer G. Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlakı (4.

- Baskı). Hatiboğlu Yayınevi, Ankara 1991; ss 94-105.
9. Ögenler O, Kadioğlu S, Uzel İ. Klasik Tıp Döneminde Ebelle, Kadın Hekimleri ve Kadın Hekimler. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2009; 2:10-13.
10. Nasuhioğlu İ. Tıp Tarihine Kısa Bir Bakış. Ayyıldız Matbaası, Ankara 1974.
11. Mohammadi A. Hazara Türklerinin Halk İnançlarında Doğum, Evlenme ve Ölüm. Milli Folklor 2015; 27:111-119.
12. Türk Ebelle Derneği. Ebelleğin Tarihçesi. <http://www.turkebelerderneği.com>; Erişim tarihi: 24.01.2020.
13. Ersoy R. Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelle" Kurumu'na Dönüşüm, 2017. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ruhi_ersoy_ebelle.pdf; Erişim Tarihi: 20.02.2020.
14. Ceylan Y. Tarihsel Gelişim Sürecinde Doğum Şekilleri ve Gelenekleri. SSK Bakırköy Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim Hastanesi Seminer Notları, İstanbul 1994.
15. Ak B. Tıbbi Antropoloji. Bilge Basın Yayın Ltd. Şti, Ankara 1998.
16. Selçuk A. Tahtacıların Doğum ile İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım. Türklük Bilimi Araştırmaları 2004;16:163-180.
17. Üçer M. Anadolu folklorunda Fadime Ana. Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Ankara 1975.
18. Kömürcü N, Gençalp NS. Geçmişten Günümüze Doğuma Yardım. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yükseköğretim Dergisi 2002, 5:1-5.
19. Beyinli G. Elleri Tılsımlı, Modern Türkiye'de Ebelle. Ayız Yayınları, Ankara 2014.
20. Karayaman M, Akçiçek E. Anadolu halk ebelleği. Folklor/Edebiyat 2012; 71:83-95.
21. Üçer M. Sivas'ta Doğum Folkloru: Ebelle ve Ebelle. Sivas Folkloru Dergisi 1975;3:13-17.
22. Arısan K, Arısan Günay D. Abdülaziz Bey, Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri. İkinci Kitap, İstanbul 1995.
23. Öztürk M, Alan S, Kadioğlu S. Çağdaş Obstetride Doğumhane: Yapısal ve İşleyiş Standartları. Lokman Hekim Dergisi 2018; 8:198-204.
24. Sarı N, İzgöer AZ, Eryüksel A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Işığında: "II. Abdülhamid Devri'nde Kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Kurumları II (1.Basım). Evyap Yayınları, İstanbul 2019; ss210-231.
25. Akalın BÖ. Çocuk Büyütmek (1. Baskı). Çeviri: İzgör AZ. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019; ss 7-13.
26. Kaya D, Yurdakul M. Türkiye'de ve Dünyada Ebelle Eğitimi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2007; 23:233-241.
27. Hamlacı Y. Geç Osmanlı Döneminde Kadın, Doğum ve Çocuk Sağlığı. Lokman Hekim Dergisi 2017; 7:23-27.
28. Altay S. Cumhuriyet'in İlk On Beş Yılında Ebelle Eğitime ve Mesleğin Dönüşümüne Dair Kısa Bir Bakış. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 2017; 17:167-217.
29. Köker HA. Doğum ve Ebelle Tarihi. Erciyes Üniversitesi Matbaası, Ankara 1997; ss1-9, 27-34.

30. Karanisođlu H. Türkiye’de Ebelik ile İlgili Gelişmeler. 2000’li Yıllarda Sağlık Yüksekokullarında Eğitimin Geleceđi Sempozyumu. Malatya 2000.
31. YUKLİS. Ebelikte Yüksek Lisans ve Doktora Programları, 2018.<https://yuklis.com/>; Erişim Tarihi: 11.06.2020.
32. Yüksek Öğretim Kurumu. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Yüksek Öğrenim İstatistikleri, 2020. <https://istatistik.yok.gov.tr/>; Erişim Tarihi: 19.09.2020

